

ŠAMANIZAM

Elizabeth Puttick

Naziv 'šaman' se obilato koristi kako bi se opisala uloga vidovnjaka, vrača ili 'maga-iscjelitelja' u tradicionalnim plemenskim društvima. Potječe iz tunguskog plemena u istočnom Sibiru. Za ulogu postoje različita imena u različitim jezicima, 'šaman' je postao međunarodno prihvaćen naziv. U nekim oblicima šamanizam se nalazi među urođenicima diljem svijeta, a ubrzano se širi i kao novi duhovni pokret u mnogim industrijski razvijenim zemljama. Tvrdi da šamani imaju univerzalne načine djelovanja i da se praktične sličnosti mogu naći između tradicija koje nisu imale nikakvih dodira desetke tisuća godina, kao australski Aboridžini i arktička plemena. Takvo gledište je vrlo iscrpno izložio povjesničar religije Mircea Eliade u svojoj knjizi *Shamanism – Archaic Techniques of Ecstasy* (Šamanizam – drevna vještina postizanja ekstaze), što je prvi pokušaj stvaranja detaljnog pregleda tog predmeta, koji je gotovo poslije 50 godina ostao uzorom. Eliadeov prikaz šamanizma nailazi na kritike među suvremenim antropolozima koji su skloni

razlike u šamanizmu smatrati jednako važnima kao i sličnosti.

Bez sumnje je šamanizam vrlo star; najstariji uvjerljivi dokaz su slike u europskim spiljama i drugdje, u kojima su naslikane prave i mitološke životinje, a služile su, vjerojatno, u inicijacijskim ceremonijama. To su mogli biti ponovljeni prikazi široko rasprostranjenog vjerovanja u jedan podzemni svijet nastanjen životinjama i duhovima u koji šamanov bestjelesni duh putuje kako bi dobio iscjeliteljske moći ili informacije. Neki od tih pećinskih crteža datirani su 30 000 god. pr. Kr. Ta drevnost je dio privalčnosti šamanizma za sve veći broj sljedbenika u zemljama u kojima domorodačka tradicija ne postoji već stoljećima.

Što je šaman? Eliadeov izraz 'ekstaza' upućuje na let duše, na religiozno iskustvo u kojemu, vjeruje se, duša napušta tijelo kako bi doživjela iskustvo druge dimenzije, one koju Carlos Castaneda naziva 'ne-uobičajenom stvarnošću' ili popularnije 'onostranošću'. Odvajanje se postiže ulaskom u stanje transa što se postiže različitim metodama. U Sibiru stalno ritmičko bubnjanje s oko 180 udaraca u minuti omiljeni je način, dok se u Južnoj Africi često koriste psihotropne biljke.

Zapadna psihologija je identificirala cijeli niz sličnih fenomena, kao što su izvantjelesna iskustva, iskustva bliske smrti, regresije prošlih života, iako ideju o duši ne prihvaća uvijek, jer je suprotna vladajućim znanstvenim gledištima.

Iako izvan njegova ili njezina tijela, šamanov duh može putovati u svako od tri područja – gornji svijet, srednji svijet ili niži svijet – svaki sa svojom vlastitom geografijom i stanovnicima – duhovima. Do informacija, iscjeliteljske moći ili energije, može se doći pregovarajući s duhom pomoćnikom ili saveznikom, koji ima neprekidnu vezu sa šamanom. U predaji američkih domorodaca ti vodiči često poprimaju oblik 'moćnih' ili 'totemskih' životinja, posebice medvjeda, kojota ili orla. Šaman se tad vraća u njegovo ili njezino tijelo, i može koristiti prikupljene informacije da ostvari njegove ili njezine ciljeve koji se obično tiču liječenja, rata, lova, ženidbenoga posredništva ili zemljoradnje.

Šamanizam na Zapadu

Šamanizam je danas nova religija u velikom porastu u industrijskim zemljama. Za dobrim je učiteljima velika potražnja, a tečajevi su obično puni, dok se mnoge druge skupine osipaju. Brojni

su utjecaji doveli do toga. Najvažnije, knjige Carlosa Castanede, koje su trebale biti prikaz učenja Yaquija (meksičkog) šamana zvanog Don Juan, imale su velik utjecaj na kontrakulturu 1960-ih–1970-ih. Don Juanov magijski svjetonazor bio je potpuno različit od postprosvjetiteljskog racionalizma i to je mogao biti čimbenik koji je pridonio njegovoj privlačnosti.

Gotovo u isto vrijeme američki antropolog Michael Harner je vršio istraživanja u prašumama Južne Amerike i kasnije je postao pokretač preporoda zapadnoga šamanizma. Na njega je utjecalo stajalište o univerzalnom šamanizmu Mircea Eliadea i njegovih ključnih osobina što ga je dovelo do razvijanja pojednostavljene prakse koju je nazvao 'jezgra šamanizma'. Tvrdio je da poučava o ključnoj zajedničkoj praksi koja je oslobođena kulturoloških ukrasa svojstvenih plemenskom šamanizmu. To je opisao u knjizi *The Way of the Shaman* (*Šamanov put*). Njegova se škola u Kaliforniji sad naziva Zaklada šamanskih studija i nudi raznovrsne tečajeve. Neki od učitelja su i sami postali poznati, posebice Sandra Ingerman koja poučava o poboljšanju duše, šamanskoj tehnici liječenja

fizičkih i psihičkih oboljenja, a po uspješnosti počinje konkurirati zapadnjačkim metodama. Većina zapadnih šamanskih učitelja izvježbana je na jezgri šamanizma koja se proširila svijetom.

Kritiziranjem nekih dijelova jezgre šamanizma dovodi se u pitanje valjanost njegova bitnog koncepta i optužuje ga se za nepoštivanje plemenskih tradicija. Međutim, ponekad nazivan neošamanizmom, postao je najrasprostranjeniji, najutjecajniji i najpopularniji pristup na Zapadu.

Današnji trendovi

Neki učitelji, kao Terence McKenna, eksperimentirao je s južnoameričkim psihotropnim biljkama i napisao vrlo čitanu knjigu o tome (vidi **Psihodelična duhovnost*). Spoj šamanskih tehnika, koje su vrlo moćno sredstvo, i psihotropnih biljaka stvara duhovnost visokog naboja. U ponešto drugačijem duhu djeluje i pokret ili sklonost pod nazivom 'tehno-šamanizam', povezan s gromoglasnom rock glazbom i rave plesom, ali koji ipak iziskuje stanje transa i šamansko iskustvo.

Na današnji preporod šamanizma može se gledati kao na pobunu protiv organizirane religije, protiv znanosti i sekularizma. Naglasak je stavljen na

ljudsko biće kao utjelovljenu dušu, koje živi u svijetu u kojemu životinje, pa čak i predmeti, imaju duše ili duhove; za sam svijet se vjeruje da ima *anima mundi* ('dušu svijeta'; silu za koju se vjeruje da pokreće, uređuje i upravlja materijalnim svijetom ili svemirom). Nadalje, šamansko putovanje način je istraživanja gotovo svakog pitanja ili predmeta od značaja u nečijem životu, ali bez uobičajenih religijskih ograničenja ili onih materijalističkog sekularizma.

Moderni šamanski pokret, posebice jezgru šamanizma, neki članovi plemena američkih domorodaca optužuju za krađu i eksploataciju kulturne baštine urođeničkih naroda. Iako nesumnjivo u tome ima i istine, neki zapadni šamanistički sljedbenici surađuju s plemenskim skupinama kako bi se sačuvala njihova baština, a neki su domorodački učitelji sretni što svoju mudrost mogu podijeliti sa suosjećajnim Zapadnjacima radije nego da vide kako ona izumire pod pritiskom industrijalizacije. Istina je i da su mnogi (ali ne i svi) šamanski običaji toliko univerzalni da se ubrajaju u 'javno dobro'.